

Szabotázs Brennbergbányán ^[1]

"Központi probléma Brennbergbányán Vajk igazgató és az Ü. B. közti rossz viszony."

Brennbergbányát 1951-ben, egy vízbetörés után bezárták. A bánya vezetői már 1944-ben felhívták a vállalat igazgatóságának figyelmét arra, hogy a bányakitermelés egyre kevésbé gazdaságos, és 1946-ban is a bánya rövid időn belüli beszüntetését prognosztizálták. Ma sem eldöntött, hogy politikai vagy gazdasági szempontok voltak a meghatározók. 1946–1947-ben a jogi bonyodalmakról mit sem tudó, a bánya geológiai adottságait kevésbé ismerő Üzemi Bizottság elhatározta a termelés jelentős mértékű növelését és ezért megszűnt a bánya vezetőjét.

Bevezetés

1946-1947-ben Brennbergbányán a számtalan súlyos probléma közepette nem kevesebb forgott kockán, mint a bányászat fennmaradása vagy megszüntetése.

A brennbergi szén 1752-ben fedezték fel. A miocén korból származó, a feketeköszénét megközelítően magas kalóriaértékű barnaköszén kitermelése 200 éven keresztül meghatározta a település életét. A kitermelés a 18. században kezdődött. 1792-től a bányászatot több osztrák tulajdonos működtette, 1800-1877-ig az osztrák államkincstár, majd 1881-ben megalakult a magyar tulajdonú Brennbergi Kőszénbánya Rt., amelyet 1912-ben felszámoltak. Ekkor az ország legnagyobb bányavállalatainak egyike, az Uríkány-Zsilvölgyi Magyar Kőszénbánya Rt. megalapította a Sopronvidéki Kőszénbánya Rt.-t, majd 1928-ban magába olvasztotta azt. Ettől kezdve a brennbergi szénbánya az Uríkány-Zsilvölgyi Magyar Kőszénbánya Rt. egyik telepeként működött. A vállalat 1914-ben két bányabérleti szerződést kötött: egyiket Sopron város közönségével, másikat pedig a herceg Esterházy hitbizomány vezetőségével. A trianoni határok között a városi szerződés teljes egészében magyar területen, az Esterházy szerződés teljes egészében osztrák területen biztosította a bányászati jogot a részvénytársaságnak.

A trianoni békeszerződés Sopron és Brennberget is Ausztriához csatolta, de az 1921. december 15-én megtartott népszavazás eredményeképpen Sopronnal együtt Brennbergbánya is magyar maradt. Récény (Ritzing) község azonban Ausztriához került. Ennek területén feküdt az Ilona akna, amely ugyan magától a községtől kilenc km távolságra volt, Brennberghez egészen közel, de közigazgatásilag Récényhez tartozott. Ettől kezdve a brennbergi bányát a magyar-osztrák határ kettészelte, oly módon, hogy az Ilona akna egész kolóniájával és felszerelésével együtt Ausztriához került, míg a bánya többi része Magyarországon maradt. 1928-ban Magyarország és Ausztria között államközi egyezmény, az ún. "jogi jegyzőkönyv" garantálta az Ilona akna gazdasági egységét, a magyar bányagazdálkodás fenntartását 1963-ig, továbbá az Esterházyval kötött bérleti szerződés hatályát annak lejártáig, 1967-ig. Ausztria nem mondott le felségjogairól, közigazgatásilag a garanciális terület is hozzá tartozott. A gazdasági egység úgy működött, hogy a récényi Ilona akna és a brennbergi aknák között közvetlen földalatti átjárást biztosítottak.

A vállalat kártalanítására Ausztria lehetővé tette, hogy az Esterházy szerződés megszűnő területein a vállalat teljes jogú osztrák bányajogositványokat szerezhesen. Ily módon a vállalat 28 osztrák zártkutatmányhoz jutott, amit fennállása alatt végig használhatott.

A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy Brennbergbányának jutott egy osztrák garanciális terület, amelyen termelés folyt, és az Uríkányi rendelkezett Ausztriában szénjogokkal, amelyek függetlenek voltak az államközi egyezménytől, illetve, csak az Esterházy szerződés biztosította a bányaművelést.

1946-ban a magyar részen már csak 2,5 km² produktív terület maradt, osztrák területen 9 km². Az országhatárhoz közel fekvő Szent István akna 600 méternél is mélyebb szintre került, a szén kitermelése egyre költségesebbé vált. A vállalat vezetése egyetlen utat látott a bányászat fenntartására: az osztrák területen fekvő, 40 méter mélységű ligniterőforrások kiaknázását. Az Esterházy szerződéssel biztosított lignit-előfordulás a *brennbergi szénbányászatotól teljesen független volt*, attól kb. 5 km-re feküdt. Ez elképzelést az osztrák kormány is támogatta, mivel Ausztria szénbehozatalra szorult. Az osztrák kormány az 1928-as "jogi jegyzőkönyvet" továbbra is érvényesnek tekintette, és kész volt egy újabb államközi egyezmény megkötésére az Uríkány-Zsilvölgyi Rt.-vel.

A bányák államosítása gyökeresen új helyzetet teremtett. Az 1946. évi XIII. tv. a bányákat 1946. január 1-jei hatállyal állami tulajdonba vette. A törvény 27. (1) bekezdésében azonban kimondta, hogy az Uríkány-Zsilvölgyi Magyar Kőszénbánya Rt. brennbergi szénbányájának állami tulajdonba vételéről (és a Rimamurány-Salgótarjáni vasmű Rt. Csehszlovákiához került bányáiról) az iparügyi miniszter külön rendelettel fog gondoskodni.

Az államosítást megelőzően, már 1945. december 6-án megtörtént a szénbányák *állami kezelésbe vétele*, és a vállalatokhoz miniszteri biztosokat rendeltek ki. Brennbergbe dr. Gattein Istvánt, az Uríkány-Zsilvölgyi Rt. egyik igazgatóját, régi alkalmazottját. Ő tartotta a kapcsolatot Bán Antal iparügyi miniszterrel és Vajk Artúr brennbergi bányagazgatóval.

1946-ban tehát számítani kellett arra, hogy Brennbergbánya is állami tulajdonba kerül. Az államosítási főmegbízott elképzelése az volt, hogy a magyar állam mint "jogutód" lépjen az Uríkány-Zsilvölgyi helyébe az osztrák kormánnyal kötendő szerződésben. Gattein rámutatott arra, hogy az *államosítással a brennbergi szénbányászat fennmaradása nem biztosítható*. 1946. november 25-én Bán Antalhoz írott levelében leszögezte: Ausztriával államközi egyezményt csak akkor tudnak kötni, "ha a magyar állam a brennbergi szénbányászatot nem államosítja, és az Uríkány mint magáncég megindíthatja és kifejlesztheti Ausztriában a lignitbányászatot." Gattein arra is rámutatott, hogy a mai magyar területen - ahol az államosítást meg lehetne valósítani - "már nincs szénvagyon", és a bányászatot csak két-három évi, igen költségese feltárás után, magas termelési költséggel lehetne folytatni. Az Ausztria területén fekvő szénvagyon sem tekinthető kielégítőnek, mert 630 m mélységben van, gazdaságos kitermelése lehetetlen. "A bányászat mai gerincét képező Szent István akna déli irányba Ausztria felé vezet, és a bányászat valójában már elérte az osztrák határt, vagyis az állami kezelés lényegében a vállalat külföldön lévő szénvagyonát fejt." "A brennbergi szénbányászat gazdaságosság csak akkor tehető, ha a magyar határtól mintegy 4-5 km távolságra, osztrák területen folyamatba tett fúrások eredményre vezetnek. Már évtizedekkel ezelőtt konstatáltattott e helyen igen nagy kiterjedésű és jó minőségű lignit-előfordulás, melynek területén a jelenlegi fúrások kedvező befejezése esetén rövid időn belül egy napi 50 vagonos bányászat lenne megindítható." Ez az elképzelés a jövőre nézve a hagyományos értelemben vett brennbergi bányászat feladását jelentette, hiszen az Esterházy szerződéssel biztosított lignit-előfordulás a brennbergi szénbányászatotól teljesen független volt. A "gazdasági egység" részére fenntartott területen már csak mintegy 250 000 vagon szén kitermelésével számoltak. Az ausztriai bányászat biztosította volna még egy ideig a ráfizetéses brennbergbányai termelés fenntartását. A brennbergi bányászat már hosszú ideje így működött: a bányüzem csak akkor volt gazdaságos, amikor a mélyüzemen kívül egy-egy "segédüzem" is bekapcsolódott, amelyekben a kitermelés olcsó volt. Ezek közé tartozott a Jöremény II. akna is.

A kutatásokat az osztrák fél is szorgalmazta, de közölte, hogy a magyar kincstári bányászatot osztrák területen nem engedélyezi, már csak azért sem, mert Ausztriában is államosítják a szénbányászatot. Az Iparügyi Minisztérium 33.511/1946. III. sz. rendeletével engedélyt adott az Uríkány-Zsilvölgyinek arra, hogy az ausztriai bányászati jogositványaikban kutatási munkákat folytasson, szénelőfordulások után, és engedélyezte a magyar területen lévő felszerelések és berendezési tárgyak felhasználását a kutatásokhoz.

A munkálatokat a Minisztérium Bányászati Főosztálya 1946. szeptember 4-én felülvizsgálta, és 50.844/1946. III. sz. rendeletével hozzájárult a fúrások folytatásához. A brennbergi bányagazgatóság azonban 1947 novemberében a fúrásokat eredménytelenség címén beszüntette, mert "az észlelt szénelőfordulás nem mutatkozott alkalmasnak arra, hogy az Uríkányi a brennbergi szénbányászatra támaszkodva és avval üzemi egységet alkotva egy nagy méretű, mintegy napi 50 vagon termelésű rentábilis bányászatot nyithasson." Az Uríkányi ezek után likvidálni akarta osztrák bányajogositványait. Az 1947. december 19-én tartott megbeszélésen (amelyen az Iparügyi Minisztérium részéről dr. Erpf Ede miniszteri tanácsos, a bányászati közigazgatási osztály vezetője, a Magyar Állami Szénbányák Rt. részéről Sillay Vilmos műszaki főtanácsos, az állami kezelés alatt álló Uríkány-Zsilvölgyi Magyar Kőszénbánya Rt. részéről dr. Gattein István igazgató és a Bányagazgatóság részéről Vajk Artúr bányagazgató vettek részt) az Uríkányi képviselői *felajánlották a vállalat vagyonának átadását a magyar állam részére, az Ausztriában lévő vagyont is beleértve*, adásvételi szerződés formájában. A vagyont a MÁSZ Rt. sem elveszíteni, sem megvásárolni nem akarta, ezért a bányát, illetve a vállalatot nem államosították.

Ekkor már a vállalat szabadulni szeretett volna Brennbergbányától. Az állami kezelés 1947 első tíz hónapjában több mint 1,5 millió Ft ráfizetést eredményezett. Az igazgatóság felmérte, hogy a magyarországi bányászatban, az osztrák garanciális területen lévő feltárásokat is beleértve, már csak 9500 vagon megfogható szénvagyon maradt, miközben 700 000 Ft költséggel járt volna a feltárási munkák elvégzése, 500 000 Ft-ba került volna a kazánok felújítása. "Magángazdasági szempontok ezen munkálatok elvégzését nem indokolhatják, a magasabb államgazdasági szempontok rizikóját pedig a vállalat nem viselheti"- mondták. A Magyar Állami Szénbányák Rt. használta az Uríkány-Zsilvölgyi bányáit, osztrák területen is. A termelés 35 %-a onnan származott, de az osztrák terráriumot és egyéb

közterheket a vállalat viselte, kártalanítás nélkül. Ebből is elege lett az Urikányinak. Megfontolásaikat az is befolyásolta, hogy tudták, *Brennbergbánya nem lesz képes megfelelni az akkori országos iparpolitikai célkitűzésekből ráeső feladatoknak.* Tudták, milyen követelményekkel áll elő az állam a "széncsatákban", miközben az általa szerződésben vállalt kötelezettségeket nem vállalja át. Az állami kezelés nem tett eleget például a Sopron-Brennbergbánya útvonal karbantartási kötelezettségének, aminek következtében *"az út 2 esztendő alatt annyira leromlott, hogy annak további karbantartása fenntartási munkálatok útján nem eszközölhető, hanem újjáépítés fog szükségessé válni."*

A brennbergi bányászati ügye ezek után tapodtat sem haladt előre. Maradt az állami kezelés, a bányászati engedélyt évről évre meghosszabbították Ausztriával. A Magyar Állami Szénbányák Rt. az osztrák vagyonterületeket oly módon használta, hogy Ausztria felé tulajdonosként az Urikányi jelentkezett. Az ausztriai vagyonterületek használatáról megállapodás nem született, a MÁSZ a vállalat költségeit nem térítette meg. A személyzet a vállalat státuszában maradt, de egy részét az Állami Szénbányák vette igénybe. A vállalat ismételt felajánlásai ellenére az állam az adásvételi szerződést nem kötötte meg. (Az ausztriai vagyonterületek és jogosítványok az államosítási leltárban sem szerepeltek.) Mindeközben állandó napirenden voltak a gyanúsítgatások, melyek szerint az Urikány-Zsilvölgyi Rt. ausztriai bányajogosítványait *"osztrák kézre kívánja ájtátszani."* Az Urikányi 1948-ban már egyenesen szorgalmazta a saját államosítását.

Papíron megtörtént az államosítás. A Pénzügyi Központ úgy tartotta nyilván a vállalatot, mint amelyet az 1948. évi XXV. tv. alapján államosítottak. Az Urikány-Zsilvölgyi Magyar Kőszénbánya Rt. jogi helyzete áttekinthetetlenül vált. (A problémák közül még a könnyebbek közé tartozott a vállalatban meglévő 20 %-os külföldi, svájci és francia érdekeltség rendezése. A korábban német és osztrák kézben volt részvényeket 1943-1944-ben repatriálták.) A MÁSZ Rt. egyes kimutatásaiban a brennbergi bányát is az V. sz. (dunántúli) kerületéhez tartozónak tüntette fel, másutt közvetlenül a központ alá rendelt üzemnek. A vállalat tállyai kőbányája a Közlekedési Minisztérium felügyelete alá tartozott, míg Brennbergbánya az Iparügyi Minisztérium felügyelete alá, az adminisztrációt pedig a vállalat központjában vezették. A Nádor utcai székház hivatalosan nem került állami tulajdonba, de egy részét az államosítási főmegbízott igénybe vette. A 3.500/1948. Korm. sz. rendelet alapján az Építészeti Minisztérium vállalatvezetőt rendelt ki, de az csak a tállyai kőbánya vezetését vette át. A kőbányát 1949-ben nemzeti vállallattá alakították át.

Az állami tulajdon és állami kezelés közötti különbség a hétköznapokban igen kevésbé volt kézzelfogható. Brennbergben is készítettek hároméves tervet, megszervezték a sztráli munkásokat, részt vettek a széncsatákban, stb. Az állami kezelés 1946 decembere óta már nem miniszteri biztos, hanem a MÁSZ Rt. látta el, a 73.100/1946. sz. lp. Min. rendelet értelmében. A MÁSZ Rt. felszámolása után megalakultak a nemzeti vállalatok - az Urikány-Zsilvölgyi Magyar Kőszénbánya Rt. azonban megmaradt magánvállalként.

A bányát 1951-ben, egy vízbetörés után bezárták, a föld alatti átjárást és az Ilona akna bejáratát betömtek. A munkások közül mintegy 200 Várpalotára, 350 Oroszlányba, 300 Tatabányára került, az ottani szénbányákhoz. A bányamérnököket az állami bányászati alkalmazta. Felelős módon oldódott meg az Urikány-Zsilvölgyi Magyar Kőszénbánya Rt. államosításának kérdése. Állami tulajdonként kezelték, de a részvénytársasági keretet ausztriai vagyon miatt fenntartották. Mindkét ingatlan a magyar állam tulajdonában volt, de az Urikányi néven szerepelt. Az osztrákok előtt ez nem maradt titokban, és félő volt, hogy az államosításra való hivatkozással nem fogják elismerni a magyar államnak a külföldi vagyon feletti rendelkezési jogát. Ezért 1955-ben felmerült a volt Ilona aknai telep és az attól négy km-re fekvő lignitbánya-telep szénvagyonnal együtt történő értékesítésének kérdése. Az érintett minisztériumok (NIM, PÜM) egyetértettek a telep eladásának gondolatával, bár sejtették, hogy az osztrákok meg akarják várni 1963-t, amikor az Urikány-Zsilvölgyi területi igazgatási jog eljárást, és automatikusan visszakerül osztrák tulajdonba, ezért a külszíni objektumoknak szén nélküli eladásával is számoltak.

Az Ilona aknai telepről így ír 1955-ben a *"az ügyben Bécsben eljáró elvtárs"*: *"Az 56 holdas területen egy bányász lakótelep fekszik, amely mintegy 8 km-re van Ritzing községtől, gépkocsival egyáltalán nem, és fogattal is csak száraz időjárás esetén közelíthető meg. A telepen lévő épületek a legrosszabb állapotban vannak. Az itt élő embereknek nincs kereseti lehetőségük, többnyire nyugdíjasok. A telep gondozatlansága osztrák hatósági beavatkozásra ad lehetőséget, és egyébként is egészségtelen helyzetet jelent.*

Az előbbieken említett körülményekre, valamint arra való tekintettel, hogy szénjogunk a szóban forgó területre 8 év múlva lejár, és az Ausztriára száll át, a telepet a hozzám tartozó szénjogokkal együtt értékesíteni kívánom."

1956-ban még az az elképzelés is megfogalmazódott - "nekünk ez a bánya nem kell!" felkiáltással - hogy a magyar területen fekvő Brennbergbányát is eladják az osztrákoknak, csereterület és a szénjogok utáni térítés ellenében.

Az Ilona telepen lévő szénvagyont öt millió tonnára becsülték. A volt lignitbánya értékét nem tudták megállapítani. Két vevő jelentkezett, akik az Ilona telepért 400 000 schillinget ajánlottak fel. (A ritzingi ingatlanra az Esterházy-féle erdőgazgatóság jelentkezett vevőként, 200 000 schillingért.) Az Ilona telep eladását nehezítette, hogy a telepen emberek laktak, volt brennbergi nyugdíjas bányászok. Azok ugyanis, akik a brennbergi bányaművelés beszüntése után még nem érték el a nyugdíjazási korhatárt, de ledolgozott éveik alapján és a nemzetközi "bányaláda-egyezmény" szerint nyugdíj jogosultak voltak, elbocsájtáskor nyugdíjat kaptak. A nyugdíjukat a Magyar Nemzeti Bank folyósította, az Osztrák Nemzeti Bankon keresztül. A villamosenergia-ellátást is az EDÁSZ biztosította, viszont a vezetékek és berendezések karbantartásáról senki sem gondoskodott, és azok életveszélyessé váltak. A házakat is az összedőlés veszélye fenyegette.

1956 novemberében újraindították a bányát, öt napon át ismét folyt a termelés. 1957-ben ismét felmerült a telep eladásának gondolata, amellyel a Nehézipari Minisztérium és a Pénzügyminisztérium is egyetértett, de mivel Brennbergbánya újbóli üzembe helyezését is fölvetették, úgy döntött a Pénzügyminisztérium, hogy az eladás kérdését függőben tartja. Végül is nem nyitották újra a bányát.

Ahhoz pedig, hogy a telepet a magyar állam eladhassa, a telepnek és az embereknek a helyzetét rendezni kellett volna. A kérdéssel foglalkozott a Pénzügyminisztérium, a Pénzügyi Központ, a Nehézipari Minisztérium, a Munkaügyi Minisztérium, az osztrák kormányhatóságok és a burgenlandi helyi közigazgatás. A vizsgálat elhúzódtott 1963-ig, amikor a "jogi jegyzőkönyvnek" a Brennbergbányára vonatkozó megállapodása lejárt, és a terület visszakerült osztrák tulajdonba.

Máig is vitatott kérdés, hogy Brennbergbánya bezárása politikai vagy szakmai döntésen alapult-e. Gattein István 1946-ban a bánya rövid időn belüli beszüntetését prognosztizálta, de más vélemények szerint a bánya bezárását nem a szénvagyon elfogyása okozta, hanem "magasabb gazdaságpolitikai szempontok", elsősorban a fejlesztés alatt álló dunántúli (várpalotai, oroszlányi, tatabányai) szénbányavidékek munkaerőgondjainak megoldása.

A bánya vezetői már 1944-ben felhívták a vállalat igazgatóságának figyelmét arra, hogy a bánya *"évek óta termelési válsággal küzd"*, a kitermelés egyre kevésbé gazdaságos. Ugyanakkor, Brennbergbányán a 20. század első felében igazi kis bányakolóniát építettek ki: a bányának volt iskolája, óvodája, kórháza, két fürdője, kaszinója, temploma, sportköre, bútoroszenakara, fogyasztási szövetkezete (1924-től), különböző segélyegyletei, társaspénztára, betegpénztára, temetkezési egylete, stb. Több mint 1000 embernek biztosított kenyert. Nem volt könnyű tudomásul venni a 200 éves bányász kultúra megszüntését, miközben tudták, hogy a területen maradt még szénvagyont. *"A gazdaságos kitermelést"* nem biztosíthatták, de a magyar pénzügyminisztérium még 1957-ben is öt millió tonnára becsülte az osztrák területen fekvő Ilona aknában maradt szenet. A háború éveiben is, majd azt követően is a gazdaságpolitikai irányítás olyan teljesítményeket kívánt a bányáktól, amelyekre Brennbergbánya nem lett volna képes - normális körülmények között azonban valószínűleg nem kellett volna felhagyni a bányászattal. *"A rentabilitási követelmények"* kikényszerítették a bánya leállítását.

Brennbergbányán már régen megszűnt a bányászati, de a bányász hagyományokat ma is őrzik a településen, amely a vasfüggöny lehullása óta kedvelt kirándulóhely.

1946-1947-ben a jogi bonyodalmakról mit sem tudó, a bánya geológiai adottságait kevésbé ismerő Üzemi Bizottság elhatározta a termelés jelentős mértékű növelését. Az Ű. B. döntését nagyon is nyomós érvekkel támasztotta alá a *szénhiány, ami az ország iparának és közlekedésének megbénulásával fenyegetett.* Brennbergbánya nem szenvedett jelentős háborús károkat, ezért az állami elvárások vele szemben nagyobbak voltak.

Az üzemi bizottságok az Ideiglenes Nemzeti Kormány 50100/1945. lp.M. számú, 1945. február 18-án megjelent rendelete alapján jöttek létre a legalább 50 főt foglalkoztató üzemekben. A rendelet elsősorban érdekvédelmi és szociális tevékenységüket emelte ki, de beleszólásra jogosította az alkalmazottakkal kapcsolatos szinte minden kérdésben. A termeléssel összefüggésben viszont csak korlátozott javaslattevési lehetőséget kaptak. Az 55000/1945. lp. Min. sz. rendelet (1945. június 5.) a 20 alkalmazottat foglalkoztató vállalatokra is kiterjedt, kötelezővé tette az üzemi bizottságok megalakítását, és lehetővé tette számukra *"az üzem termelési menetének és tervének ellenőrzését."*

Az üzemi bizottságok valóban jelentős szerepet töltek be a termelés újraindításában. Sok helyütt megszervezték például az élelembeszerzést, részt vettek a bányászaton különösen fontos munkaerő-toborzásban, a munkakörülmények javításában. Rövid időn belül azonban "átpolitizálódtak". A szénbányászaton belüli, amúgy is éles pártpolitikai harcok során az üzemi bizottságok 1946-1947-ben a kommunista és szociáldemokrata tagok közötti rivalizálás színterévé váltak, és a "reakciós elemek" elleni küzdelemben az indulatok még jobban elszabadultak. Így történt ez Brennbergbányán is, ahol a kedélyeket még tovább borzolta a német nemzetiségű munkások hosszas igazolási eljárása. A térség geopolitikai helyzetéből adódóan a bányában is dolgoztak volkbundista, de legalábbis németterzelmű "elemek", akiket nem lehetett elbocsátani. A vállalatvezetés nem egy esetben bizalmasan arra kérte a bányai igazgatóságot, hogy azokat a tisztviselőket és munkásokat, akiknek a munkájára számítanak *"az igazolástól függetlenül" tartsák meg. Az illetékes hatósággal közölik, hogy "speciális szakképzettséggel munkásokról van szó, és mindaddig, amíg helyükre magyar munkásokat nem kapunk, még eljárni sem tudunk ellenük, mert eltávolításuk egyet jelentene üzemünk beszüntetésével. Így pl. az Ágfalváról bejárt legpéldásabb és legderekabb munkásaink egytől egyig tagjai voltak a Volksbundnak."* Ries István igazságügy miniszter 1945 őszén ígéretet tett arra, hogy a bányászokat nem fogják kitelepíteni, de ezt az ígéretet nem tarthatták be. 1946 áprilisában megindultak a kitelepítések. A "svábkérdés megoldása" során Sopronból több mint 10 000, Ágfalváról több mint 1500 embert telepítettek ki. A vállalat munkaerőgondjai is megszorodtak.

Az üzemi bizottság mellett a MÁSZ Rt. kommunista pártszervezete is feljogosítva érezte magát arra, hogy a termelés kérdéseibe beleszóljon, és az akkor uralkodó szemlélet szerint a felmerülő gondokhoz bűnbakot keresett. Meg is találta Vajk Artúr bányai igazgató személyében.

Vajk Artúr bányamérnök (Hodrusbánya, 1893. március 20. - Budapest, 1966. március 17.) 1920-tól dolgozott Brennbergbányán, ő indította el többek között a Szent István akna feltárását, jelentős szerepe volt az üzemek modernizálásában, a szociális és kulturális létesítmények alapításában, 1945 után a helyreállítási

munkákban.

Vajk Artúr igazgatót Nógrádi Sándor ekkor megvédte a szabotázs vádjától, de a *"fordulat éve"* után már nem maradhatott a helyén. 1948-tól az államosított szénbányák szénminőségi osztályát vezette. Az 1949-ben alapított Bányászati Kutató Intézet első igazgatója volt. 1954-től 1964-ig a Bányászati Tervező Intézet technológiai osztályán dolgozott. Egyes vélemények szerint távozása Brennbergbányáról a *"felfelé buktatás"* kategóriájába tartozott. Közel 30 évi munka, majd előbb jobboldali, később baloldali meghurcoltatás után távoznia kellett Brennbergbányáról, amely neki köszönhetően szociális létesítményeinek javarészét.

Történetünk másik főszereplőjének, Gattein István ügyvezető igazgatónak a neve nem szerepel a lexikonokban. Annyit tudunk róla, hogy egy éven át (1945. decembertől 1946. decemberig) szénbányászati kormánybiztosként irányította Brennbergbányát. Az 1948. évi XXV. tv., az államosítási törvény életbelépése után átkerült a Kőbányaipari Igazgatósághoz, de a részvénytársaság brennbergi vagyontárgyainak kezelését egy ideig még ő intézte. 1956. október 1-jén pedig Bicskén adott tájékoztatást a Pénzügyminisztérium illetékesének. Később nyugdíjazták, és kitelepítették Budapestről. A dokumentumokban - a főszereplőket leszámítva - a bánya dolgozóinak nevét anonimizáltuk.

Források

Vajk Artúr jelentése a bányaigazgatóságnak

Brennbergbánya 1945. IV. 25.

Tekintetes Igazgatóság!

A rendes postáját megindítása után a hivatalos kapcsolatot azonnal fel fogjuk venni, de ma módom van arra, hogy néhány sorban jelentést tehessek.

Breuer igazgatóval és annak nejevel együtt január 12-én letartóztattak. A brennbergi pártirodában detektívek és nyilasok engem, Fűredi építéssz és dr. Keresztet, valamint Pénzes Pál vójárt súlyosan bántalmaztak. 18-án a kőhidai fegyházba kerültünk, ahol a legfelső politikai számon kérő bíróság a vádat ellenünk elejtette. Keresztes dr. ügyével kapcsolatban Fluck dr. vezérigazgató is Kőhidán volt letartóztatva. - Febr. 20-án a fentnevezettek mindnyájan Sopronba kísértettünk, ahol Fluck dr., Breuerné és Pénzes a rendőrségi zárkába, Breuer az ügyészség fogházába, a többiek a hadbíróház börtönébe kerültek mint vizsgálati foglyok. Innen az oroszok bejövetelekor mindnyájan kiszabadultunk. Én és Breuer már ápr. 2., ill. 3. óta rendszeresen ellátjuk szolgálatunkat Brennbergbányán.

W., R., L., H. elmenekültek, s nem is tértek vissza. I., N. menekültek, de Ritzingből visszajöttek.

Az oroszok bejövetelekor azok és a brennbergi csőcselék kifosztották az élelemtárat és a Breuer lakást. Bajkó főtanácsos úr megalakította az üzemi tanácsot, melyben Wiboray és 3 társa, Bajkó és Illyés foglalt helyet.

Visszaérkezésünkkor ez a tanács feloszlott, s folyó hó 22-én Wiboray megalapította a helybeli kommunista pártot egy 20 tagú munkástanáccsal. Tiszviselő és havidíjas tagja nincs. Velem és az üzemvezetőséggel jó viszonyt tartanak fenn. Megállapodtunk, hogy ők gondoskodnak a munkások szociális helyzetéről (élelem, bérezés, fegyelmi kérdések, felvétel stb.), mi az üzem vezetéséről.

A Volksbund és nyilas vezetőket [négy név] letartóztatta a G. P. U.

Az üzem nagyon vontatottan indul. Az utolsó hónapokban a fenntartást és feltárást teljesen elhanyagolták, mert csak a termelés volt fontos. Szénvagyonunk jelentéktelen. A munkások éjjel nem mernek munkába jönni, mert az oroszoktól félnek, kik az asszonyokat veszélyeztetik. A mélyszinti létszám 100 fővel megcsappant, mert a munkaszolgálatosok, rábaköziek, stb. elmentek. Napi 8-10 vagon a termelés. Eddig csak egyszer kaptunk vonatot, amikor a Gysev és a villanytelep részére szállítottunk, de napi 10-20 teherautóval orosz katonák szállítják el tárolt készletünket, főleg a kőhidai fegyház és az orosz kórházak számára. Írást sem adnak az átvételről. Erről minden orosz parancsnokságnál jelentést tettünk, s az orvoslást kilátásba helyezték. Tegnap két orosz mérnökari tiszt volt itt. Felvették az összes technikai és kerükköltség adatot, felszólítottak, hogy anyagigénylésünket állítsuk össze, és kilátásba helyezték, hogy ezt kielégítik. Előirányzatunk szerint május 1-re napi 20 vg-ra tudunk felmenni, ha addig élelmet kapunk. Öbrennbergen fúrunk, s ott új üzemet akarunk nyitni kisebb mélységre.

Fluck vezérigazgató urat felkértem, hogy működésemet ne irányítsa, s így ő Illyés úrral együtt csak a központi igazgatóság ügyeivel foglalkozik.

T-né sorsáról nem tudunk; őt január elején Szombathelyre internálták.

Sürgetés következtében jelentésemet be kell fejeznem.

Teljes tisztelettel

Vajk Artúr

Illyés úr Wiedner munkakörét látja el.

A társ pénztári ügyeket Koltai menekült salgótarjáni ügyvezető vezeti.

Jelzete: Z 292, Urikány-Zsilvölgyi Magyar Kőszénbánya Rt., Titkárság, 43. csomó, 122. tétel: Vajk Artúr levelezése

A szabotázsvád

[Megjelent a kommunista párthoz kötődő "Új Sopron (demokratikus napilap)"-ban]

1946. május 12. vasárnap

Igazgatói szabotázs - bányabeomlás és rossz ellátás ellenére állandóan fokozódik a széntermelés Brennbergbányán

A széncsata sorsa eldőlt. Tatabánya lett a győztes. Brennbergbánya is győzhetett volna, hiszen az új üzemi bizottság megválasztása óta a termelés olyan iramban fokozódott, hogy már biztosnak látszott a győzelem, amikor utolsó pillanatban bekövetkezett a nem várt katasztrófa:

április 18-én leomlott egy frontfejtés.

Április elején olyan rohammal indult a munka, hogy 13-ra elérték a napi 29 vagon. Ez a termelés a beomlás után 13 vagonra csökkent. A leomlott frontfejtésből 10 vagon szenet termeltek naponta, a termelés azonban 16 vagonnal csökkent, mert a beomlás eltemetett sok - a termelésnél másutt is nélkülözhetetlen szerszámot. A bányászok azonban nem veszítettek munkalendületükből, és **a május 2-án termelt 13 vagon 3-ára 16 vagonra, 5-re 18 vagonra emelték. A termelés 6-án húsz vagonra, 7-én 22 vagonra és fél vagonra, 8-án 24 és fél vagonra emelkedett.**

A termelés emelkedése naponként is kimutatható. Egy reggeli turnus 124 csille szenet termel, a délutáni 134-et, az éjszakai 144-et.

A beomlott frontfejtés kitisztítását már megkezdték. Megállapították, hogy a beomlás oka kettős. Rossz volt a bányafa, friss zöld fából készült és elhajolt - de nem is volt a fejtés még ezzel a fával sem kellőképpen előkészítve, biztosítva.

Tervbe vették, hogy a beomlott frontfejtést megtisztításával egyidejűleg egy másik frontfejtést is kiépítenek, így a termelést jóval az április 13-i fölé tudják emelni.

A legutóbbi időben Vajk igazgató zavarta meg Brennbergbánya nyugalmát. Vajk körülbelül 2 hónapig nem volt a bányában - a munkások szerint privát üzleti ügyeit bonyolította le. A bányát teljesen elhanyagolta, amivel - ha közvetve is - felelős a beomlásért. A bánya rendelkezésére állott száraz bányafa is, de a fuvar költség megtakarítása miatt nedves bányafát használtatott. A munkások megsokallták az igazgató nemtörődömségét, és amikor éppen a bányában tartózkodott, felszólították, hogy "Most már aztán végleg hagyja el a bánya területét."

Vajk el is ment, és helyette a vezetést Fekete Sándor bányamérnök vette át.

Az igazgató ügyét később magasabb hivatalos körök is tárgyalták, végül az iparügyi miniszter úgy döntött, hogy a termelés érdekében Vajknak vissza kell mennie a bányába.

LESZÁMOLUNK A SZABOTÁLÓ NAGYTŐKE KÉPVISELŐVEL!

A munkásság tudomásul veszi ezt a döntést, és nem zúgolódik ellene. Remélik, hogy az igazgató tanult a legutóbbi eseményekből, és megváltozott. Ha azonban azt tapasztalják, hogy nem hagyott fel munkásellenes magatartásával, és ezután sem veszi komolyan a bánya ügyét, akkor nehéz lesz gátat vetni a bányászok akaratának

[A cikket az Üzemi Bizottság adta le az Új Sopronnak.]

A kisgazdapárti újságíró megvédi Vajkot

[megjelent a kisgazdapárti Soproni Újság című napilapban]

1946. május 14. kedd

Vajk Artúr ügyében

A Soproni Újság szerkesztőségének

Mélységes aggodalommal lelkemben olvastam el az "Új Sopron" vasárnapi számában a Brennebergbányáról és Vajk Artúr bányai igazgatóról szóló cikket. A cikk az igazgatót mint cégéres szabotálót és munkásellenest fotografálja a tájékozatlan közvélemény elé. Vajk Artúrt évtizedek óta ismerem, s mint a régi "Sopronvármegye" demokratikus napilap szerkesztőjének állandóan alkalmam volt működését és mély szociális érzését közelről megismerni. A demokrácia elleni merényletnek érzem az ilyen, a nehéz időkben mindig talpig helytálló demokratáknak - mint Vajk Artúr is - ledőlését. Ez nem érdeke a demokráciának, legfeljebb talán az - ellenfeleinek.

Sopron, 1946. május 13.

Sümeghy Zoltán

Sümeghy kollégáknak, mint a legrégebb és a demokrácia jövőjéért éveken át sok erőt szántott tollnak jogos észrevételeit azzal a megjegyzéssel közöljük, hogy a brennebergi ügygel lapunk holnapi számában úgyis érdemben és teljes tárgyilagossággal foglalkozunk.

A kommunista államtitkár megvédi Vajkot!

[Megjelent a Soproni Újságban]

1945. május 15. szerda

KIK ÉS HOGYAN SZÍTJÁK A BRENNBERGI TÜZET? A igazság Vajk Artúr bányai igazgató ügyében

Brennebergbányán, a fekete gyémánt birodalmában, a kies völgykatlanban immár hónapok óta megtört a szivárvány fénye. Egyre sötétedő felhők kerekednek, gomolyognak, és időnként villámokat szórnak nagy dörgések között, az igazgatósági épület s főként Vajk Artúr bányai igazgató feje fölé.

Hetek, sőt hónapok óta figyeljük kidülledt szemekkel a nagy viharzást, a mesterkélthart, amelynek magját kicsit a múltba visszatopogva tudnánk csak kiásni. Ezzel azonban sem önmagunkat, sem olvasóinkat nem akarjuk fárasztani, már csak azért sem, mert nagyon is elkerülhető ez a felesleges munka: a mag kihullik maga is a földből, nem szökken szárba, és ha egy kis időre vadhajást növel is, élvezhetetlenül rossz, kesernyés, fanyar íze lesz annak a gyümölcsnek egy bizonyos, ma még talán meghatározhatatlan mellékzettel

Ez volt a mi hitünk és meggyőződésünk elejétől kezdve a "brennebergi tüzről", amelyet most, úgy tűnik, lokalizálni is fognak az erre illetékesek. A tűz elfojtása után azonban meg szokták vizsgálni a tűz keletkezésének okát is. Ezzel a múltba lépegetéssel, mondom, mi most nem kívánunk foglalkozni, inkább odatekintünk, ahonnan újra lobbant a láng. Ez az Új Sopron vasárnapi számában történt, háromhasábas cikkel, amelynek címe az, hogy: Igazgatói szabotázs - bányabeomlás és rossz ellátás ellenére állandóan folyik a széntermelés Brennebergbányán- Egyik passzusa pedig alaposan elintézi Vajk Artúrt, a bánya igazgatóját.

Azt a Vajk Artúrt, akit mi soproniak jó néhány évtizede ismertünk munkahelyén, működési területén kívül is, meg azon belül is. Azt a Vajk Artúrt, akivel jó néhány évtizedeken át megjártuk a bánya mélyét, akinek jelenlétében munkások csoportjával két évtizednél is régebb idő óta megszámlálhatatlanul sokszor elbeszélgettünk. Azt a Vajk Artúrt, akinek munkásbarát mentalitását a soproni baloldali sajtó is unalomig fotografálta és példák sokaságával illusztrálta és (nem is legvégül, de talán legelső sorban említendő) azt a Vajkot, akit tűzön vízen át üldöztek a náci- és nyilas banditák, majdhogyan süketre verték, börtönök mélyére dobták, és végigszenvedtették vele minden lehetséges borzalmukat, míg nem "két lábon járó csoda" lett belőle is.

Ezt a Vajk Artúrt dőfi le vasárnapi számában az Új Sopron asszisztenciával és olyan vádakkal, amelyekről most nem mi, hanem illetékes hely ad fotográfiát, "feljegyzések" keretében. Érvek és ellenérvek helyett ideiktatjuk most a kezeink között lévő, az iparügyi államtitkárságon készült feljegyzéseket minden további kommentár nélkül. Olvassák végig mindazok, akiket érdekel, meg fognak győződni arról, hogy amit biztosan tudunk, hogy a gomolygó felhőkön Vajk Artúr további munkálkodásán újra át fog törni a szivárvány fénye.

A Vajk-ügy margójára ennyit akartunk egyelőre feljegyezni. Most pedig átadjuk a szót a "feljegyzések"-nek, amelyek hiteles tanúvallomások tükrében villogtatják és illusztrálják az igazságot.

ERDŐS ALADÁR

Feljegyzés, készült 1946. május 8-án Budapesten, Nógrádi államtitkár úrnál.

Jelen vannak: Nógrádi államtitkár, Székely Pál bányahatósági főtanácsos, Zgyerka János szakszervezeti főtitkár, Eötvös János szakszervezeti titkár, dr. Gattein István miniszteri biztos, Vajk Artúr bányai igazgató és az egész Üzemi Bizottság, név szerint:

Schenk Károly üzemi bizottsági elnök,
Wyboray Ferenc üzemi bizottsági alelnök,
Cichlar János, Friedl János, Guttman Izidor, Trimmel József, Bugledics Ignác és Ramberger József.

A vád

Nógrádi államtitkár felkéri az Üzemi Bizottság elnökét, hogy nyilatkozzon, mi okozta az utóbbi időben Brennebergbányán.

Schenk Károly üzemi bizottsági elnök rámutat először arra, hogy a f. hó 5-én tartott gyűlésen a munkásság egyhangúlag követelte Vajk igazgató úrnak azonnali eltávolítását, mivel Vajk igazgató úr a munkásságot 25 éve nyomja, reakciós, nem törődik az üzemmellel, politizál, kereskedelemmel foglalkozik, és azt a kijelentést tette, hogy az Üzemi Bizottság az üzemet csödbe viszi.

Vajk Artúr válasza

Ez után Nógrádi államtitkár úr Vajk bányai igazgató urat kérte fel arra, hogy nyilatkozzon az utóbbi napokban történetéről.

Vajk bányai igazgató úr közölte, hogy május 4-én, szombaton, Sopronból kiszállt Brennebergbányára egy bizottság, amely pártagokból, a Nemzeti Bizottságból és a politikai rendőrségből állott. Kérdést intézett az igazgatósághoz és az Üzemi Bizottsághoz, hogy melyek az okai a nagy termelés-csökkenésnek. Vajk bányai igazgató ekkor közölte, hogy legelső sorban a nagy műszakmúltság, a kitelepítéssel járó izgalom, az új Üzemi Bizottságnak tevékenysége oly irányban, hogy nem tart eléggé fegyelmet és rendet a munkásság között, nem elég erélyes, akkor, amikor pl. az üzemet vezető szabadságot nem engedélyez, az Üzemi Bizottság, csak azért,

hogy jó hírnevét megtartsa, szabadságot engedélyez. Kijelentette Vajk igazgató úr, hogy így üzemet vezetni nem lehet. Kijelentette, hogy az Üzemi Bizottságnak egyik frakciója mögött sorakoznak azok az elemek, akik a legvadabb fasiszták voltak, és csupán azért, mivel ő ismeri ezeknek a múltját, hogy múltjukat felejtsék, takargassák, hangoskodnak. Kijelentette, hogy a f. hó 5-én lezajlott gyűlésen legfeljebb 200 ember volt jelen, a terem közepén a le nem igazolt iskolaigazgató körül tömörültek azok az elemek, akik zárad ingben jártak, esetleg még nem is olyan régen barna ingben, és csak az Üzemi Bizottság bérelt emberei hangoskodtak.

Vajk igazgató úr felhívta Nógrádi államtitkár úr figyelmét arra, hogy nem is olyan régen jelent meg az államtitkár úrnál országos jelentőségű döntések miatt, reggeltől estig szakadatlanul dolgozik az újjáépítésért, a leltározás miatt olyan munkamennyiség tömörült fel, ami jelenti ez azt, hogy azért az üzemmel nem törődött volna. Igenis bányajárást végzett a Jöremény bányán, megvizsgálta 2 ízben a Borbála- és Hermes aknákat, szemlélt tartott a külszíni üzemeknél, csak a Szent István aknába nem szállt le. A Szent István aknáról azonban minden nap pontos jelentést kapott reggel és este. Szent István aknában tartózkodik egy állandó bányamérnök és bányamester, akikkel minden nap a bányá menetéről megbeszélést tartott. Naponta tájékoztatva volt a pontos helyzetről, és minden nap utasította a mérnököt és aknászait a munka további menetéről.

Akinek fején még láthatók a "csodaszarvas" szarvai.

Foglalkozott továbbá avval is, hogy az Üzemi Bizottság elnöke, kinek fején most is láthatók a csodaszarvas szarvai, MÉP titkár volt, Trimmel József pedig néhány évvel ezelőtt összekötő szerv volt a német Gestapó és a Magyarországon lévő Volksbund között. Megmondta azt is, hogy Trimmel József, az Üzemi Bizottsági tag, aki angol ejtőernyősnek óráját, kesztyűjét és egyéb értékeit elszedte. Ha ő akkor az angol ejtőernyőst magyar hatóságoknak adta volna át, valószínűleg életben maradhatott volna.

Kifejtette továbbá, hogy az Üzemi Bizottságnak ezen 2 tagja állandóan a rendőrséggel fenyegetve izgatják, lázítják a munkásságot, ami miatt a telepen óriási a nyugtalanság és a félelem.

Avval fenyegetőzött Schenk, hogy aki az ő parancsát nem hajtja végre, kitelepíteti. Azt hangoztatta, hogy ő nem tartja a hátát a német munkásokért, aki nem engedelmeskedik, azt vigyék. Kérem most államtitkár úr, ki a fasiszta? Én, akinek meghurcoltatásban volt részem, vagy az az Üzemi Bizottságnak ezen tagjai, akik a reakciót támogatják?

(Az államtitkári feljegyzéseket holnap folytatjuk.)

[A cikk írója ismeretlen.]

[Eddig tart az újságcikk. A folytatás a XIX-L-1 k Pénzügyminisztérium, Nemzetközi Pénzügyek Főosztálya 99. dobozban lévő dokumentumokban található. A kinyomtatott, de meg nem jelent, ám az Ú. B. szerint "közkezen forgott" újságcikket lemásolták.]

Másnap az államtitkári feljegyzések helyett a Soproni Újság május hó 16-i számában a következő nyilatkozat jelent meg:

Lapunk mai száma nyomdatechnikai okok miatt csak két oldalon és elkésve jelenik meg, amiért olvasóink elnézését kérjük. Brennbergről szóló cikkünk folytatásától is eltekintünk fenti okok miatt, és mivel megelőző számunkban már az ügy lényegével már foglalkoztunk, most a megértést és megbékélést szeretnénk szolgálni.

Ugyanakkor a brennbergbányai Üzemi Bizottság tudomására jutott, hogy a Soproni Újság 1946. május 16-i újságában az állítólagos államtitkári feljegyzéseket kinyomatták, de nem lett kiadva. 35 ezres példányszámot megvett valaki, hogy az előtte való napi cikk ne kerüljön az olvasóközönség elé.

Az Üzemi Bizottság hozzájutott egy ilyen ki nem adott újságcikkhez, amelyet a következőképpen ismertetünk:

Ma befejezzük az államtitkári jegyzőkönyv ismertetését, amely teljes igazságot szolgáltatott és igazolta Vajk Artúrt.

Vajk Artúr kihallgatása után Nógrádi államtitkár úr Wyborayt kérte fel nyilatkozatra. Wyboray hivatkozott Turik őrnagy úrnál tett kijelentéseire, amiket Nógrádi államtitkár előtt is hangoztatott. Őt is avval fenyegették, hogy Vajk igazgató után őt dobják ki a telepről. Valószínűnek tartja, hogy Budapesten a Bányamunkás Szakszervezetnél, ahol régi barátai vannak (kik jelen is vannak: Zgyerka és Eötvös) jobban ismerik Vajk igazgató úr és az ő működését, mint az Üzemi Bizottságnak ezen fiatal tagjai. Ezek az elemek, akik 1 és fél évvel ezelőtt zöld ingben jártak, 2 évvel ezelőtt még barna ingben voltak, kik akkor támadták a zsidókat, ma is nyíltan személyi kérdést csinálnak az egészből, és őket támadják. Nyíltan hangoztatják, hogy addig, amíg ennek a 2 zsidónak a nyakát ki nem törjük, nem fogunk nyugodni. Kérem én, nem volt Vajk igazgató rendes ember? Én azt gondolom, hogy igen, mert ő volt az, aki Brennbergbányát újjáépítette, a brennbergi munkásságnak megélhetést biztosított, a brennbergi munkásságot a legnagyobb veszedelmek közepette a legmesszebb-menően támogatta, még az Üzemi Bizottság elnöke (Schenk) szüleinek is kenyeret és védelmet biztosított azokban a legveszélyesebb napokban, amikor ha valaki egy kommunisztát támogatott, kőtel járt volna érte. Vajk igazgató ezekben a napokban mutatta meg azt, ellentétben Schenk úrral, hogy nem félt, és a veszedelem ellenére Schenk szüleit felvette és megmentette ezáltal a nyomorúságtól. Rámutatott arra, hogy Vajk bányai igazgató az 1938-as éhségsztrájk alkalmával egyedül szállt le a bányába a munkások közé, ahol mindenki szeretettel fogadta. Kérem most államtitkár úrtól, ha annyira elnyomott volna bennünket, nem történt volna-e Vajk igazgató úrnak bántódása? Ez nem állott fenn. Kifejtette továbbá, hogy amióta Vajk igazgató urat ismeri, a munkássággal szemben a legszociálisabban viselkedett, és a munkásságot a legmesszebbmenően támogatta.

Egy másik tanú vallomása:

Guttmann csak az újonnan alakult Üzemi Bizottság működéséhez és munkájához és a vasárnapi gyűléshez és a következőképpen szólott hozzá:

Rámutatott először is, hogy az Üzemi Bizottságban 8 ember van, 4 kommunista, 4 szociáldemokrata. Az összhang az együttműködéshez az első perctől kezdve nem volt meg. Hangoztatta azt, hogy a gyűlésen csak a munkásságnak egy töredéke volt jelen, és azoknak is csak az a része tüntetett, akik egy évvel ezelőtt még zöld ingben és nyílt karszalaggal jártak. Rámutatott először arra is, hogy még az Üzemi Bizottság szocialista alelnöke sem tudott arról, hogy Vajk bányai igazgató urat azonnali hatállyal el akarták távolítani. Felteszi a kérdést, hogy határozhat-e ilyen kérdésben a fél Üzemi Bizottság.

Az iparügyi miniszter és államtitkárja álláspontja:

Vajk igazgató helyén marad.

Ezután Nógrádi államtitkár szólal fel, és a következőket közölte az Üzemi Bizottsággal: Az Iparügyi Miniszter Úr és az én változatlan álláspontom továbbra is, hogy Vajk igazgató helyén marad. Felkérem az Üzemi Bizottság elnökét, hogy egy ugyanolyan gyűlést hívjon össze, azon a gyűlésen az Üzemi Bizottság elnöke hirdesse ki, hogy az Üzemi Bizottságnak, sem a népek nincs joga arra, hogy egyszerű népítélettel egy 25 éves múlttal rendelkező olyan igazgatót, aki munkájában nélkülözhetetlen, aki szorgalmával és működésével országosan ismert eredményeket ért el és az ország újjáépítésében olyan áldozatokat hozott és hoz, aki a munkásság mellett 25 éven keresztül kiállt, elmozdítson. Közölte az Üzemi Bizottság elnökével, hogy hozza a munkásság tudtára, hogy ítélkezzen, csak az iparügyi miniszter. Hirdesse ki, hogy a munkásságot félrevezették, és a nyugalom álljon helyre, mert azok a brennbergbányai munkások, akik a Volksbundnak vagy bármely más pártnak tagjai voltak, kitelepítve nem lesznek, és ugyanolyan egyenjogú állampolgárok a mentesítés pillanatában, mint a többi magyar állampolgár.

Felhívta az Üzemi Bizottság elnökét, hogy a rendet és nyugalmat ne bolygassák, és hogyha a legcsekélyebb nyugtalanság, termelésescsökkenés előfordul, személyileg őt fogja felelősségre vonni. Felhívja az Üzemi Bizottság figyelmét, hogy a B-lista összeállítására nem ők illetékesek. Felhívta az Üzemi Bizottság elnökét, hogy az országnak mérnökökre, tisztviselőkre éppen úgy szüksége van, mint munkásokra. Nem lehet B-listára tenni olyan tisztviselőket, akik munkájukban nélkülözhetetlenek. Továbbá, hogyha valaki munkájában becsületes és dolgozik, nem lehet ítéltni, mert ha valaki privát életében bűnös, akkor azért ugyanis külön büntetést kap. A tisztviselői kar privát életébe az Üzemi Bizottságnak nincs beleszólása. Közölte az Üzemi Bizottság elnökével, hogy a két munkáspárt dolgozzon együtt, teremtsék meg legelőször az összhangot, hogy így együtt haladva menjenek támadásba a reakció ellen.

Zgyerka, Eötvös, Székely és Friedl is Vajkot védi.

Zgyerka és Eötvös is Vajk és Wyboray mellé állottak, hivatkozva arra, hogy 100 százalékban megbíznak az ő szavukban, és ismerik tisztességes és őszinte múltjukat. Látnak, hogy nem az igazgató mögött van a baj, hanem az Üzemi Bizottság kebelében és a pártok között. Felhívta az Üzemi Bizottság figyelmét, hogy az együttműködést segítsék elő, hogy a rend és nyugalom helyreálljon, hogy a termelés fokozódjék.

Székely bányahatósági főtanácsos közölte azt is Schenk úrral, hogy ő és Vajk igazgató volt az, aki nem is olyan régen a kitelepítéssel járó kellemetlenségekből rántotta ki Schenk Ú. B. elnököt, és érthetetlen előtte, hogy Schenk oly hirtelen Vajk igazgató ellen uszít.

Friedl főaknász megemlékezett arról, hogy az új Üzemi Bizottság megalakulásától Trimmel üzemi bizottsági tag a bányánál kapott beosztást, de azóta a bányába csak néhányszor szállt le, feladatával egyáltalán nem törődik. Folyton csak lázít, és hangulatot akar kelteni maga mellett. Hangoztatja, hogy a Turik őrnagnál

elhangzott fegyelmetlenségük az oka az egyetlenkedésnek és fegyelmetlenségnek. Nem az igazgató úr az oka a frontfejtés összeomlásának, hanem egyedül az, hogy az Üzemi Bizottság nem volt képes arra, hogy a munkásságot csak egyszer is munkára serkentse.

Nógrádi államtitkár ezután még az Üzemi Bizottság helyes és igazi munkájával foglalkozott. Leszűrte még egyszer azt, hogy csak összmunkával, összefogással lehet az országot felépíteni, nem pedig széthúzással. Kérte az Üzemi Bizottságot, hogy szüntessék meg ezt az ország újjáépítése érdekében úgy az Üzemi Bizottságon belül, mint az igazgatóval szemben. Legsürgősebben teremtsék meg az összhangot, hogy a nyugodt és zavartalan élet helyreálljon.

Ennyiben ismertettük az iparügyi államtitkárnak lefolytatott tárgyalásáról felvett jegyzőkönyvet, amely teljes fényt derít a háttérre, arra nevezetesen, hogy kik, hogyan és miért szíjtják a "brennbergi tüzet". És most befejezzük azzal, amivel az iparügyi miniszter és államtitkára zárta le az ügyet:

"Sem az Üzemi Bizottságnak, sem a népnek nincs joga arra, hogy egyszerű népítélettel egy 25 éves múlttal rendelkező olyan igazgatót, aki munkájában nélkülözhetetlen, aki szorgalmával és működésével országosan ismert eredményeket ért el és az ország újjáépítésében olyan áldozatokat hozott és hoz, aki a munkásság mellett 25 éven keresztül kiállt, [elmozdítson], (ezt újra és újra tanúsítjuk bármikor is.). A munkásság tévedett. Vajk igazgató a helyén marad - mondotta az iparügyi minisztérium, és mi ezt az igazságszolgáltatást Vajk Artúr védelmében igen nagy megnyugvással és hálával fogadjuk.

Félreértések elkerülése végett, tisztán az igazság kedvéért megjegyezzük, hogy Vajk Artúrtól nem kaptunk semmiféle adatot cikkünk megírásához, nem kértünk és nem is kaptunk. Vele cikkünk anyagáról egyáltalán nem tárgyaltunk, aminek bizonyossága az is, hogy csak kedden este érkezett vissza Budapestről Sopronba, amikor cikkünk első része már nyomtatva volt. (A szerk.)

Amikor ez a cikk a Soproni Újságban megjelent, de nem jött ki az olvasóközönség elé, az Új Sopron napilapban megjelent egy nyilatkozat

Nyilatkozat.

Alulírott Vajk Artúr okl. bányamérnök kijelentem, hogy a személyemmel kapcsolatban a "Soproni Újság" május 15-i számában megjelent cikk megírásáról nem tudtam, ahhoz adatokat nem szolgáltattam, annak tartalmával nem értek egyet, és kérem, hogy további közlésektől tekintsenek el.

1946. május 15.

Vajk Arthur
Brennbergbánya

Jelzete: XIX-L-1 k Pénzügyminisztérium, Nemzetközi Pénzügyek Főosztálya 99. doboz

Az Ü. B. nem hagyja annyiban a dolgot

[Az Üzemi Bizottság levele Nógrádi Sándor államtitkárhoz]

Másolat

Brennbergbánya, 1946. V. 18.

Államtitkár Úr!

Hivatkozással Államtitkár Úrnál Vajk Artúr bányai igazgató eltávolítása ügyében tett megbeszélésünkre, alábbiakban tisztelettel jelentjük azon esemény óta történt további fejleményeket:

Sajnos a vihar egyáltalán nem csillapodott le, hanem még jobban kiszélesedett, azzal a különbséggel, hogy az Ü. B. erélyes intézkedései, melyeket a rend és fegyelem teljes megőrzése érdekében végzett, teljes eredménnyel jártak, és az újjáépítő munka lázas ütemben folytatódott és folytatódik.

Az Ü. B.-vel nem tért vissza Vajk bányai igazgató a telepre, hanem csupán folyó hó 14-én kedden jött vissza Budapestről. Addig is nyilvánvalóan Guttman, az Ü. B. rossz szelleme a soproni újságban az Ü. B. vezető tagjait rágalmazó és Vajk bányai igazgatót dicsőítő cikket helyezett el. Mikor ezen szemszedetett valótlanoktól hemzsegő cikk miatt nevezett - az Ü. B. elnöki minőségében felelősségre vontam, erre egy a kezem között lévő bocsánatkéréssel válaszolt. A nyilatkozatát egyelőre elfogadtam. Közben f. hó 14-én Vajk bányai igazgató visszatért a telepre dr. Gattein miniszteri biztos úr kíséretében. Ekkor már egy újabb cikk volt a soproni újság részére, mint "államtitkári feljegyzés" leadva. De a fejleményekből látták azt, hogy az Ü. B. igaza tudatában nem hagyja magát eltántorítani, és már feljelentéssel fenyegetőztünk, súlyos pénzáldozatok árán a cikk második részének közlését, helyesebben napilapszerű megjelenését megakadályozták úgy, hogy egyszerűen megvették nevezett újság aznapi 2 oldalát úgy, hogy az csonkán jelent meg. Ennek dacára mintegy 150 példány, mely úgyszintén kezeink között van, közkézen forog. Bármikor bemutatathatjuk államtitkár úrnak.

Dr. Gattein min. biztos úrnak ítélték az Ü. B. tagjai javaslatot tettek arra vonatkozóan, hogy az Ü. B. tagjainak a mindenkor kollektív szerződésben a mélyszíni munkásokra megállapított béreket utalják át. Ezt túlságosan szolgálatkészen és a még meg sem jelent béremelések figyelembe vételével nyert Guttman úr - mint bérszámfejtő - által elintézték oly értelemben, hogy az Ü. B. 3 vezető tagjának [három név] összesen 33 milliárd 260 millió 300 000 pengő utánfizetést teljesített. Ez a megbeszélés alkalmával f. hó 15-ig megjelent összes béremelések figyelembevételével is oly túlzott, hogy ez csupán megvesztegetési célt szolgálhat. Rá 2 napra az Ü. B. másik 3 dolgozó tagjának, [három név] fejenként 1 800 000 000 pengőt utaltatott ki. Ezen összegre szintén nem tartjuk magunkat illetékesnek, főleg akkor, amikor a bányák államosítása folytán végeredményben az állam pénztárából, mint közpénzből utaltatott ki a dolgozók megkárosításával. Államtitkár Úrra bizzuk annak szíves eldöntését, hogy ezen összegeket fizessük-e vissza, vagy milyen célra ajánljuk fel.

Tisztelettel kérjük Államtitkár Urat, hogy immár ezen ügyet végleg lezárni, Vajk bányai igazgatót és a többi reakciót eltávolítani szíveskedjék, hogy a kinevezendő új igazgatósággal a zavartalan munka megindulhasson szeretett Hazánk újjáépítése érdekében.

Amennyiben Államtitkár Úr az "államtitkári feljegyzések" alatt megjelent újságcikkeket megtekinteni, akár további felvilágosításokat kapni óhajt, készséggel állunk rendelkezésére, mindenkor méltóztassék az Ü. B.-t kihallgatásra rendelni.

Jó szerencsét!

[négy aláírás, s. k.]

Jelzete: XXIX-F-32, Magyar Állami Szénbányák Rt. - 184. doboz - 92. tétel: Pártügyek

A PÁRT igazságot akar tenni

[A feljegyzést a kommunista párt szervezet írta a MÁSZ Rt. központi szervezetéhez, idézve az Ü. B. állásfoglalását.]

Budapest, 1947. április 2.

K. 7.

Feljegyzés

Tárgy: Brennbergi jelentés

Brennberg az osztrák határ mellett, Soprontól 11 km-re fekszik. A dolgozók közül a mélyszíniek majdnem teljesen németajkúak, felszínen, műhelyekben és irodákban vannak magyar ajkúak. Brennberg az ország legmélyebb bányája, a Szent István akna, ahol jelenleg termelés folyik, 556 m mély. Napi termelés 30-32 vagon. Március 24-ig az osztrák területen lévő Jóremény akna feltárása folyt, amely azonban rosszminőségű szén miatt be lett szüntetve.

Az Ü. B. jó. Tekintélye van úgy a munkások, mint az igazgatóság előtt. Schenk Károly Ü. B. elnök egy ideig tagja volt a Magyar Élet mozgalomnak, ahol azonban aktív szerepet nem vitt. Jelenleg kitűnően végzi munkáját, és minden vonalon megbecsülésben részesül. Ő végzi az Ü. B. adminisztrációs munkáit. Trimml József a felszíni munkások képviselője az Ü. B.-ben. Harcos kommunista. Öccse, a mélyszíni munkások képviselője az Ü. B.-ben, fiatal, heves ember, még sokat kell fejlődnie. M. K. P. tagok száma 7-800 között mozog. A titkár budapesti, ipari munkás. Jól dolgozik. Panaszuk az, hogy a Kom. Párt központja részéről nem

fordítanak elegendő súlyt a brennbergbányai pártszervezetre. Az Sz. D. P. kihasznál minden alkalmat, és gyakran látogatják is ismert szoc. dem. funkcionáriusok a bányát. Legutóbb Bán és Zentai elvtársak voltak ott. Kérik azt, hogy az M. K. P. központ részéről is küldjenek ki ismertebb funkcionáriust.

Az értelmiség részéről közeledés van a párt felé. A főmérnök, B. főintéző, C. főtanácsos, D. mérnök több ízben nyilatkoztak már úgy, hogy be akarnak lépni a pártba. Jó hatást tenne rájuk az, ha az előbb említett kérést, a központi előadó kiküldését, teljesítenék. Olyan véleményt nyilvánítanak, hogy az Ü. B. kommunista tagjainak, különösen Schenk és Trimmel elvtársaknak jó munkáját nagyra becsülik.

A Szoc. Dem. párt kb. 100 tagot számlál. Fizető tag ebből kb. 40. Az Sz. D. P. titkára Wiboray. Eredetileg kommunista volt, ő alapította meg a telepen az M. K. P.-t, onnan személyi okokból kilépett, és megalapította az Sz. D. P.-t. Ez a személyi ellentét még mindig fennáll, és ezért rossz a viszony a két munkaspárt között. Rontja ezt az, hogy Vajk igazgató, akivel szemben a munkásság nagy ellenszenvvel viseltetik, szintén az Sz. D. P. tagja. Az Sz. D. P. minden pozíciót betöltő kommunistát kikezd. Legutóbb az orvos és a rendőrpáncsnok ellen indítottak hajsztát.

Központi probléma Brennbergbányán Vajk igazgató és az Ü. B. közti rossz viszony. Az ellentét gyökere még a múlt rendszerben van. Az alábbiakban az Ü. B. állításait közöljük minden kommentár nélkül.

(Az Ü. B. állításai)

Vajk igazgató 25 éve van Brennbergbányán, mint az Urikány-Zsilvölgyi megbízottja és állítólagos részvényese. A fasiszta időkben háttérbe szorították zsidó származása miatt. A felszabadulás után ennek ellenére állandó ellentétben állt a munkásokkal, akik beleszólva az üzem vezetésébe, korlátozták hatáskörét. Ennek ellensúlyozására állandóan általánosítva Volkbundistáknak és SS-eknek nevezte a munkásokat.

Ez ellen a módszer ellen az Ü. B. erélyesen fellépett, látva ennek káros következményeit. A munkások már a múltban sem szerették Vajkot, jelenlegi viselkedésével pedig a legteljesebb gyűlöletet vonta magára. Az Ü. B. ebben a harcban maga mögé állította az egész munkásságot. Az Ü. B. nem csak azért áll szembe Vajkkal, mert viselkedésével maga ellen haragította a munkásságot, hanem azért is, mert szerintük elhanyagolja a bányát, nem törődik a termeléssel, sőt egyesek szerint egyenesen akadályozza a termelést.

Vajk volt az, aki erőltette az osztrák területen lévő Jóremény akna munkálatait, pedig az eredmények világosan megmutatták, hogy ott már nincs szén. Célja ezzel az, hogy a termelést osztrák területre helyezze át, ezzel az Urikány-Zsilvölgyinek téve jó szolgálatot.

Gazdag széntelepek vannak Ágfalva felé, melyeknek feltárását Vajk nem akarja megkezdeni. A szóbeszéd szerint azért, mert politikai fordulatra vár, és át akarja menteni az Urikány-Zsilvölgyinek a szénvagyonot. Ez a mező a szakértők szerint 10 évre napi 50 vagon szén termelését biztosítja. (Eddig tart az Ü. B. állásfoglalása.)

Az Ü. B. által előadottak ellenőrzésére felkerestük A. főmérnököt, aki a következőket mondotta: 1944-ben került az Urikány-Zsilvölgyi erdélyi aranybányájából a brennbergi üzemhez. Akkor az volt a terv, hogy a Borbála aknáról párhuzamos vágatokkal jönnek a szénnek. Ez a németek bevonulása miatt elmaradt, a vállalat nem akarta a feltárást a háború miatt végrehajtani. Kutatásokat A. nem végzett. Vajkkal folytatott személyes beszélgetésből úgy tudja, hogy a szénmennyiség 10 évre napi 50 vagonos termeléshez elegendő. Arra a kérdésre, hogy miért nem tárják fel, Vajk azt a feleletet adta, hogy a Jóreményben még sok szén van.

D. mérnök, a Jóremény akna vezetője, elmondja, hogy ő már régen látja, hogy a Jóremény akna feltárásai hiábavalóak, csak Vajk ragaszkodott a munkák továbbfolytatásához. Ő is Vajkkal való beszélgetésből tud a feltáratlan szénről, aminek fel nem tárását néki azzal indokolta, hogy a szén tartaléknak kell.

Továbbiakban beszélgetést folytattunk még C. főtanácsossal és B. főintézővel, akik burkoltan szintén úgy nyilatkoztak, hogy az üzem vezetésében hiba van. Példaként A. főmérnököt állították elő, mint az üzem lelkét. Nagy megbecsüléssel nyilatkoztak az Ü. B. elnökről, Schenk Károlyról.

1946. májusában a munkásság felszólítására Vajk igazgató elhagyta a bányatelepet. Budapesten az Sz. D. P.-n és Bán Antal iparügyi miniszteren keresztül elintézték visszatérését a bányához.

Az előbbieken felhozott vádak Vajk személyével szemben indokoltá teszik működésének felülvizsgálatát és a megfelelő intézkedések megtételét. Ha mindezeket jelentette Vajk a központban, akkor ezt a munkásságnak kell tudomására hozni, és meg kell teremteni a jó viszonyt az Ü. B. és Vajk között.

A széncsatában Brennbergbánya alulmaradt, holott úgy indult, hogy megnyeri azt. A soproni újságban ennek okáról mint az igazgató szabatúzsáról írtak. A választ a kisgazdapárti sajtóorgánumban Erdős Aladár szerkesztő adta meg. Megvédi Vajkot, majd a továbbiakban személy szerint támadja az Ü. B. tagjait. A cikk aznap nem fejeződött be, másnapra ígérték a folytatást. A következő folytatás azonban nem jelent meg az Ü. B. fenyegetése folytán. A szóbeszéd szerint Gattein igazgató még aznap megérkezett oda, és összevásárolta a lapnak minden fellelhető példányát. Ugyanakkor egy nyilatkozat látott napvilágot, amelyben Vajk igazgató kijelenti, hogy a bányáról írt cikkhez az anyagot nem ő adta. Guttman Izidor, Vajk bizalmasa, akivel együtt volt fenn előzőleg Budapesten, egy nyilatkozatot adott, melyben sajnálkozását fejezi ki, hogy az ő magyarázatát elferdítve hozták le a lapban. Az idevonatkozó cikk és nyilatkozat a birtokunkban van. Az Ü. B. nem akarva a kérdést kielezni, csupán Nógrádi elvtársnak küldött jelentést.

Megvizsgáltuk az Ü. B. működését. Megállapítottuk, hogy a lehetőséghez mérten nem csak jól, hanem nagyon jól dolgoznak. Vajk eltávozása után, amikor egy héttig nem volt a bányánál, a termelés emelkedett. A kimutatásokból megállapítottuk, hogy Vajk távozása előtt a heti átlag 119 vagon volt, azon a héten, amikor távol volt, a termelés 147 vagonra emelkedett. Ez a termelés meg is maradt.

A szoc. dem.-ek részéről voltak kísérletek, hogy az Ü. B.-t kompromittálják. A fent leírt eset után Budapestről lent járt Dutka Károly Sz. D. P. funkcionárius, aki megkérdezte a munkásoktól, hogy alkalmasnak találják-e az olyan embert Ü. B. elnöknek, aki töltőtollat használ /az Ü. B. Gattein kormánybiztostól kapott ajándékba egy töltőtollat, amelyik "mindenkori Ü. B. tulajdona" felírással a falon függ/. Dutkát alig tudták megmenteni a munkások dühétől.

A telep kívül esik minden főútvonalról, 11 km-re van Soprontól. Semmi kulturális lehetőség nincs. A bányairodától kb. 3 km-re Görbeházán van egy mozi helyiség, ahonnan megvonták az engedélyt, mert nincsen vizsgázott mozigépész. Most a Budapesti MNDSZ igényelte és kapta meg a mozit. Javaslat van, miszerint a telepen egy központi helyen, a Borbála aknánál kellene mozit felállítani, ahol van helyiség is, amely kis átalakítással felhasználható lenne.

Rendkívül panaszolják a közlekedés hiányát Sopron felé. Régen volt autóbuszjárat Sopronba. Az Ü. B. kéri, hogy a MÁSZ indítson egy járatot, ez feltétlenül kifizetődne. A telepen van 30 iskolás, akiknek minden nap be kell járni a városba, ezenkívül a bányászasszonyok bevásárlásaikat intézve kénytelenek gyalog járni.

Jó szerencsét!

[aláírás]

Jelzete: Magyar Állami Szénbányák Rt. XXIX-F-32 - 184. doboz - 92. tétel: Pártügyek

Mi lehet Ilona-telepen?

Pénzügyi Központ

Budapest, 1957. január 22.

Tárgy: Urikány-Zsilvölgyi Magyar
Kőszénbánya Rt. Helenen
schacht-i ingatlana

Hiv. sz.: 2344/25.
Előadó: dr. Dezséri
Melléklet.

Pénzügyminisztérium
Nemzetközi Pénzügyek Főosztálya,
Budapest.

A fenti ügyben 1956. szeptemberi budapesti látogatása alkalmával megbeszélést folytattunk dr. Hanacik wieni ügyvédünkkel, aki közölte, hogy a maga részéről az ügyben érdemleges lépést még nem tett, így különösen új ingatlankezelőt nem jelölt ki, mert ennek előfeltétele az, hogy mind a tényállás, mind pedig a jogi helyzet

minden vonatkozásban tisztázassék. Az új kezelőt határozott instrukciókkal kell ellátni a tekintetben, hogy milyen magatartást tanúsítson az ingatlanon lakó Urikány-nyugdíjasokkal szemben.

Tekintettel arra, hogy semminemű írásbeli bizonyítékunk nincs arra vonatkozóan, hogy az ingatlan és az azon emelt épületeket a bentlakók milyen jogcímen használják, kiszálltunk a Bicskén lakó dr. Gattein István ny. Urikány-ügyvezető igazgatóhoz, akitől az ide csatolt tájékoztatást nyertük. Ezek szerint a lakások szolgálati lakások, és használatunkért a lakók bért sohasem voltak kötelesek fizetni. (Megjegyzendő, téves dr. Gatteinnak az a feltevése, hogy az ingatlan tulajdonjoga Sopron városát illeti meg, és az Urikány csupán bérlő. A közelmúltban dr. Hanacik útnán beszerzett telekkönyvi kivonat szerint az Urikány az ingatlanoknak az 1929. év óta tulajdonosa.)

Annak folytán, hogy a körülményekkel még leginkább tisztában lévő dr. Gattein szerint az Ilona aknát az ott lakók szolgálati címen ingyenesen kapták és használják, a terület - dr. Hanacik véleményéhez képest is - aligha lesz hamarosan értékesíthető.

PÉNZINTÉZETI KÖZPONT
[Olvashatatlan aláírás]

Tudomásul szolgál
[a/a olvashatatlan aláírás]

A melléklet:

Urikány-Zsilvölgyi Magyar Kőszénbánya Rt. Ilonatelepi
lakótelepének ügye

Múlt hó 29-én kiszálltam Bicskére dr. Gattein Istvánhoz a vállalat volt igazgató ügyészéhez, akitől a feltett kérdésekre az alábbi közléseket kaptam:

1. kérdés: *Vannak-e alapszabályok?*

Kell lenni. Nála azonban semmiféle irat nincs, mert kitelepítették, és iratait nem vitte magával. Ott maradt a lakásán. Megérdekelendő volna, hogy volt lakásán, Izabella u. 49. I. 11. sz. alatt az utódbérlő mit csinált az otthagyott iratokkal. Dr. Fogarasinál, aki utódja az E. M. 1. sz. Kavicsstermelő Vállalatnál és aki átvette az ő íróasztalának anyagát, illés főkönyvelőnél ugyanazon vállalatnál Tályán ugyancsak lehetnek iratok, vagy esetleg Várpalotán Faller bányamérnökénél.

2. kérdés: *Helenenschachton az a hír terjedt el, hogy ha a nyugdíjasok elköltöznek a lakótelepről, elvesztik nyugdíjukat?*

Semmi alapja nincs. Kizárólag nyugdíjas telep volt, aktív nem is lakhatott itt.

3. kérdés: *Hogy áll a lakások szabad bérbeadásának kérdése?*

Tudomása szerint 40 lakás van ott, és azokat csak az Urikány-Zsilvölgyi adhatja bérbé, illetve Sopron városa, mert emlékezete szerint a házak a város tulajdonát képezték. A vállalat csak bérlője volt az épületeknek.

4. kérdés: *A lakások szolgálati lakások-e?*

Igen. Mind szolgálati lakás. Bért nem fizetnek. Azok a nyugdíj kiegészítő részét képezték. A város kötelezettséget vállalt, hogy mindaddig, amíg nyugdíjasok laknak benne, nem érvényesíti tulajdonosi jogait. A lakások felmondására soha nem került sor.

5. kérdés: *Köteles volt-e a vállalat természetbeni lakást adni nyugdíjasainak?*

Igen.

6. kérdés: *Bányászati jogok kérdése? (Schurfrechte)*

Mindig az Urikány-Zsilvölgyi néven volt. 1928-ban erre létesült egy államközi egyezmény (jogi jegyzőkönyv formájában), melyet mindkét állam ratifikált. Évente kellett a Schurfbewilligung-ot meghosszabbítani. Tudomása szerint ez 1948-ig meg is volt. 1949-ig zárkutatmányi jogunk volt, amely a céget ma is megilleti, bár ezt Ausztria megvonta. Ezt a pert dr. Adler wieni ügyvéd vitte (Elvesztettük.)

Az értékesítésre vonatkozólag közölte, hogy Wienben lakik az Urikány-Zsilvölgyi bécsi megbízottja Ludwig Halász, emlékezete szerint Königlberggasse 6. vagy 8. sz. alatt, akinek széleskörű ismeretsége volt bányakörökben. Talán tudna valamit javasolni.

Áramszolgáltatás ügyében nem tud közelebbit mondani. Annakidején Brennerbányán volt egy centrálé, és ez szolgáltatta Ilona telepre is az áramot.

Megállapítandó volna, hogy hol vannak az iratok, és hogy a nyugdíjasokat ki fizeti, mert ezekre a kérdésekre nem tudott választ adni. Közölte még velünk, hogy a Helenenschachton lakó nyugdíjasok tudomása szerint Ausztriától osztrák állampolgárságot kaptak.

Beszéltem az E. M. 1. sz. Kavicsstermelő Vállalatnál Illyés főkönyvelővel. Ilona lakótelepre vonatkozólag ugyan nem sokat tud, de állítása szerint a magyar részen Brennerbánya előtt is volt egy hasonló nyugdíjas telep (vagy 8 emeletes ház), ahol szintén nyugdíjasoknak adtak lakásokat, és itt emlékezete szerint szolgálati lakások voltak, melyeket nyugdíjas bányászoknak adtak bérfizetés nélkül.

Ebből következik, hogy egy vállalaton belül nyilvánvalóan egyforma elbírálás alá estek a nyugdíjasok Brennerbányán és Ilonatelepen is, tehát ez megerősíti Gattein információját.

Budapest, 1956. október 1.
[Olvashatatlan aláírás]

Jelzete: XIX-L-1-k Pénzügyminisztérium, Nemzetközi Pénzügyek Főosztálya, 99. doboz

Címkék:

[Pénzügyminisztérium](#) ^[2]

[Pénzügyminisztérium](#) ^[3]

[Nehézipari Minisztérium](#) ^[4]

[Munkaügyi Minisztérium](#) ^[5]

[bánya](#) ^[6]

[államosítás](#) ^[7]

[Ideiglenes Kormány](#) ^[8]

[üzemi bizottság](#) ^[9]

[Brennerbánya](#) ^[10]

[Kommunista Párt](#) ^[11]

[Kisgazdapárt](#) ^[12]

Kiadás: 4. évfolyam (2004) 5. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/gazdasag/szabotazs_brennerbanyan.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/gazdasag/szabotazs_brennerbanyan.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/penzugyminiszterium>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/penzintezeti-kozpont>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/nehezipari-miniszterium>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/munkaugyi-miniszterium>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/banya>

- [7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/allamositas>
- [8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/ideiglenes-kormany>
- [9] <https://www.archivnet.hu/cimkek/uzemi-bizottsag>
- [10] <https://www.archivnet.hu/cimkek/brennbergbanya>
- [11] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kommunista-part>
- [12] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kisgazdapart>